

“ ผมเป็นคนรัักผ้าซิ่นตีนจก ตั้งแต่เกิดมาชีวิตก็มีแต่ผ้าซิ่นตีนจกเท่านั้น เพราะบรรพบุรุษมีอาชีพทอผ้า เกิดมาก็อยู่กับผ้าซิ่นตีนจกแล้ว ผมมีชีวิตจนถึงทุกวันนี้ได้ก็เพราะผ้าซิ่นตีนจก ผมรักในศิลปะชั้นนี้ เพราะมันเป็นศิลปะที่ลึกซึ้ง เป็นศิลปะที่ควรค่าแก่การรักษาไว้ เป็นงานศิลป์ชั้นสูงที่เราควรจะรักและหวงแหน ”

“ผ้าซิ่นตีนจก”

จงจรูญ มะโนคำ
อายุ 45 ปี
ที่อยู่ : 31 หมู่4 หมู่บ้านคุ้ม ตำบลชัยจุมพล
อำเภอสิบล้อ อุดรดิตต์ 53130
โทรศัพท์ : 08-7198-7353

ผู้ที่ชื่นชอบผ้าไทยส่วนใหญ่คงได้ยลความงดงามของ ลวดลายผ้าขึ้นต้นจกกลับแลด้วยความตื่นตาตื่นใจ แต่น้อยคนนัก ที่จะรู้ว่าเบื้องหลังของผ้าทอแต่ละผืน ช่างทอไม่ได้ทอผ้าไว้เพื่อความงามเพียงอย่างเดียว แต่บนผืนผ้าอันวิจิตรยังแฝงไว้ด้วย คติความเชื่อในลวดลายนั้นๆ แม้ว่าผ้าขึ้นต้นจกกลับแลจะมีคุณค่า เป็นที่ประจักษ์ แต่ในวันนี้นักกลับกำลังจะเลือนหายไป ด้วยเหตุนี้ **ครูจุงจรงูญ มะโนคำ** จึงได้พยายามสืบสานงานจากคุณแม่ และรวมกลุ่มชาวบ้านขึ้นมาร่วมกันพัฒนาเส้นสายลายศิลป์ ผ้าขึ้นต้นจกกลับแลให้กลับมีชีวิตชีวาและเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้าง ขวางอีกครั้ง

“สมัยที่เรายังเป็นเด็กได้เห็นแม่ทอผ้า รู้สึกว่าแม่ทอผ้าเก่งมาก เห็นแม่ทำอยู่คนเดียวผมจึงอาสาไปเป็นลูกมือในการทอผ้าฝ้าย กวักไหม โดยที่ไม่รู้ว่าผ้าที่ทอนั้นมีความหมายอย่างไร เมื่อโต ขึ้นก็ได้เริ่มศึกษา หัดทอผ้า แต่เนื่องจากความเชื่อของคนกลับแล ที่ไม่ให้ผู้ชายทอผ้า จึงต้องแอบทำ โดยทำหน้าที่หมอนหรือทำลาย

ผ้าขึ้นต้นจกเล็กๆ น้อยๆ จนเมื่อเรียนจบ ม.6 ก็ไม่มีโอกาสได้ทอ ผ้าอีกเพราะต้องระหกระเหินไปทำงานที่กรุงเทพฯ หลังจากนั้น 10 ปี ได้กลับมามีบ้านเกิด และยังคงได้เห็นชาวบ้านทอผ้าอยู่แต่ เริ่มน้อยลงจึงเกิดความคิดอยากจะทำมาทำงานทอผ้าอีกครั้ง”

เมื่อศึกษาหาทางในการพลิกฟื้นการทอผ้าอีกครั้ง ครูจุงจรงูญ จึงได้รวมตัวกับคนในหมู่บ้าน ตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านคุ้มขึ้นมาในช่วงแรกจะเน้นการย้อมด้วยสีเคมี ในเวลาต่อมากะแสการให้สี ธรรมชาติเป็นที่นิยม ทำให้กลุ่มหันมาใช้สีธรรมชาติแทน ครูจุงจรงูญ ได้ศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมเรื่องสีจากคุณแม่ ตั้งแต่การหาวัตถุดิบ ที่สามารถนำมาใช้แทนสีเคมีในการย้อมผ้า เช่นครั้งจะให้สีแดง มะกอกจะให้สีเหลือง เป็นต้น รวมไปถึงขั้นตอนการย้อม และ เคล็ดลับต่างๆ อีกมากมาย

“หลังจากผลิตได้แล้วเราก็มีโอกาสเดินทางไปจำหน่ายสินค้า ในกรุงเทพฯ ผมก็ไปเห็นว่าผ้าที่คนนิยมจะมีสีที่นุ่มนวลไม่ฉูดฉาด เราจึงนำมาปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับสมัยนิยมมากขึ้น ส่วนเรื่องของ ลวดลาย กลุ่มจะทำการอนุรักษ์ทั้งหมดและพยายามพัฒนาการ ทอผ้าให้ดีขึ้นอีก โดยได้ศึกษาจากคนกลับแล พบว่าคนกลับแลนั้น จะมีทักษะในการทอผ้าขึ้นต้นจกทุกคน แต่จะทำในแบบฉบับของ ชาวบ้าน เวลาที่เราเข้าไปดูในหมู่บ้านทอผ้าของคนกลับแล 10 คน จะมีความสามารถในการทอผ้าที่แตกต่างกัน 10 แบบ เมื่อศึกษา อย่างครบถ้วน จึงได้นำความรู้มาเผยแพร่ และแนะนำให้ชาวบ้าน ในกลุ่ม เช่น การตีเกลียวไหม การปั่นโก การเก็บตะกรอ การทำเขาทุก หรือการทำหางกระรอก ฯลฯ สำหรับลักษณะเด่นของผ้าขึ้นต้นจก กลับแลคือการจกขนเม่นแบบโบราณ ใช้สีธรรมชาติ และลวดลาย ไม่ซ้ำกัน จึงถือว่ามีผืนเดียวเท่านั้น”

การจกขนเม่นของกลับแล คือ การนำด้านลายผ้าไว้ด้านบน เพราะจะสามารถเคลื่อนไหว และ ผสมผสานลายได้ง่าย ทั้งนี้ การทอผ้าในปัจจุบันครูจุงจรงูญจะไม่ให้ชาวบ้านทำแบบเทคนิคสมัย ใหม่คือ การมัดลายหรือมัดตะกรอไว้แล้ว แต่จะเน้นไปที่กระบวนการ หรือวิธีการทำแบบโบราณเพื่อการอนุรักษ์ มีเทคนิคสมัยใหม่เพียง อย่างเดียวที่นำเข้ามาใช้คือ การย้อมสีเพื่อไม่ให้สีตก โดยเทคนิคต่างๆ กลุ่มได้ไปศึกษาจากโครงการฝ้ายแกมไหมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผ้าขึ้นต้นจกกลับแล

“ปัจจุบันการทำลายผ้าจะเน้นไปที่ลายโบราณ แต่จะมี การนำลายมาประยุกต์เล็กน้อยด้วยการเปลี่ยนสีลาย หรือเป็นการ นำลายโบราณมาผสมผสานกันให้เกิดเป็นผ้าผืนใหม่ขึ้นมา ลายต่างๆ ของกลับแลจะเป็นลายที่แน่น เช่น ลายหงส์ใหญ่ ดอกแปดขอ ลายงูเหลือม ฯลฯ ลายที่โดดเด่นจริงๆ ของกลับแลจะ เป็นลายหงส์ใหญ่ ลายดาวดิ่งส์ ที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของผ้าขึ้น ต้นจกกลับแลที่มีมากกว่า 200 ปี ส่วนเทคนิคในการทำลายสมัยก่อน จะแตกต่างจากสมัยปัจจุบันค่อนข้างมาก เพราะสมัยก่อนจะ ทำแบบผ้าเก่าที่นำมาแกะลาย ส่วนในสมัยปัจจุบันจะมีการใช้ เทคโนโลยีเข้ามาช่วยนั่นคือโปรแกรม Excel ซึ่งจะสามารถใส่สี เข้าไปตามช่องเพื่อให้เกิดลาย ดังนั้นการขึ้นลายใหม่จะง่ายกว่า แบบเดิมหลายเท่าตัว และสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเอาไว้ได้”

นอกจากความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้าแล้ว ครูจุงจรงูญ ยังได้ศึกษาและสะสมผ้าเก่าของชาวกลับแลไว้นับร้อยผืน โดย ได้นำมาจัดแสดงในศูนย์การเรียนรู้ผ้าขึ้นต้นจก ไทย-ยวน กลับแล เพื่อให้นักที่สนใจเข้ามาศึกษาผ้าขึ้นต้นจกกลับแล ซึ่งได้รับความ สนใจจากนักเรียน นักศึกษาปริญญาโท ปริญญาเอก รวมทั้ง ประชาชนทั่วไปเข้ามาทำการศึกษา มาทำวิทยานิพนธ์จำนวนมาก ในช่วงปิดเทอมจะมีเด็กที่เป็นลูกชาวบ้าน เข้ามาศึกษาการ ทอผ้าขึ้นต้นจก เรียนไม่นานกลับแลก็ยังสามารถทำได้แล้ว

แม้จะมีเด็กเพียงปีละ 2-3 คน แต่ก็เป็นสิ่งที่ทำให้ครูจุงจรงูญรู้สึก ดีใจและภูมิใจอย่างมาก

“ผมเต็มใจเปิดบ้านสอนให้กับบุคคลทั่วไปที่สนใจในเรื่อง ของการทอผ้าขึ้นต้นจกกลับแล โดยจะใช้วิธีการสอนแบบเน้นความ เข้าใจ ไม่เน้นความจำ การสอนทอผ้านั้นจะต้องใช้เวลา เพราะ ต้องอาศัยความเข้าใจในเรื่องของลายผ้า ความชำนาญในการ ทำ ส่วนมากจะสอนให้กับเด็กๆ ในหมู่บ้านมากกว่าเพราะเขา สามารถมาเรียนกับเราแบบต่อเนื่องได้ จนเขาสามารถทำเป็น โดยที่เราไม่ต้องสอน ผมเป็นคนรักผ้าขึ้นต้นจกตั้งแต่เกิดมาชีวิต ก็มีแต่ผ้าขึ้นต้นจกเท่านั้น เพราะบรรพบุรุษมีอาชีพทอผ้า เกิดมา ก็อยู่กับผ้าขึ้นต้นจกแล้ว ผมมีชีวิตจนถึงทุกวันนี้ได้ก็เพราะผ้าขึ้น ต้นจก ผมรักในศิลปะชิ้นนี้ เพราะมันเป็นศิลปะที่ลึกซึ้ง เป็นศิลปะ ที่ควรค่าแก่การรักษาไว้ เป็นงานศิลปะชิ้นสูงที่เราควรจะรักและ หวงแหน งานผ้าขึ้นต้นจกอาจดูเหมือนเป็นงานชาวบ้าน งาน บ้านนอก แต่ความเป็นบ้านนอกนั้นกลับมีศิลปะแฝงอยู่ การทำ ผ้าขึ้นต้นจกไม่ใช่งานที่ง่าย เป็นงานที่ต้องใช้ความอดทน ต้อง ใช้ใจและความรักซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการทำงานแขนง นี้ เมื่อทำแล้วสิ่งที่ได้มาคือความภาคภูมิใจผมจึงทุ่มเททุกอย่าง ในชีวิตให้กับงานผ้าขึ้นต้นจก และจะยังคงทุ่มเทต่อไปจนกว่า ชีวิตจะหาไม่”

